

**РІВНЕНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Рівненського обласного
інституту післядипломної
педагогічної освіти

30 червня 2026 року № 197- од

ПРОГРАМА
підвищення кваліфікації асистентів вчителів ЗЗСО з інклюзивним та
інтегрованим навчанням

«АСИСТЕНТ ВЧИТЕЛЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ
ПРОСТОРІ ЗЗСО: ВІД НОРМАТИВНИХ ЗАСАД ДО ПРОФЕСІЙНОГО
ЗРОСТАННЯ»

Рівне – 2026

Розробники: Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (Шкабаріна М. А., доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та інклюзивної освіти, Гринькова Н. М., доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та інклюзивної освіти).

Напрямок підвищення кваліфікації: Розвиток професійних компетентностей асистента вчителя щодо організації інклюзивного навчання в закладі загальної середньої освіти.

Розроблено на основі типової програми: Типова програма підвищення кваліфікації асистентів учителів закладів загальної середньої освіти, діяльність яких спрямована на забезпечення реалізації Державного стандарту базової середньої освіти (затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 04 листопада 2025 року № 1451).

Термін дії програми: з 30.06.2026 до 30.06.2031 року.

Рецензенти:

Абрамович Тетяна, кандидат педагогічних наук, завідувач Ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Корман Марія, доцент кафедри педагогіки і психології та інклюзивної освіти Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність програми. Освітню програму підвищення кваліфікації асистентів вчителів закладів загальної середньої освіти з інклюзивним та інтегрованим навчанням розроблено відповідно до сучасної державної освітньої політики щодо впровадження інклюзивного навчання, Концепції нової української школи та Типової програми підвищення кваліфікації асистентів учителів закладів загальної середньої освіти, діяльність яких спрямована на забезпечення реалізації Державного стандарту базової середньої освіти (затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 04 листопада 2025 року № 1451).

В умовах модернізації системи освіти України відповідно до концептуальних положень Нової української школи та оновлених державних стандартів базової середньої освіти особливої значущості набуває забезпечення рівного доступу всіх учнів і учениць до якісного освітнього процесу. Реалізація цього завдання неможлива без створення у закладах загальної середньої освіти безпечного, безбар'єрного й інклюзивного освітнього середовища, здатного задовольняти різноманітні освітні потреби дітей, у тому числі з особливими освітніми потребами (ООП).

У цьому контексті професійна діяльність асистента вчителя є ключовою ланкою системи підтримки учнів з ООП та практичним інструментом забезпечення інклюзивного підходу на рівні класу та закладу освіти загалом. Від рівня його фахової підготовки, здатності працювати в партнерстві з учителем, командою психолого-педагогічного супроводу й батьками залежить ефективність організації навчання в інклюзивних класах, адаптація освітнього середовища, створення умов для успішного навчання, соціалізації та розвитку кожної дитини.

Актуальність розроблення та впровадження цієї освітньої програми зумовлена потребою в удосконаленні професійних компетентностей асистентів учителів відповідно до сучасної державної політики у сфері інклюзивного навчання, вимог чинного законодавства (Закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту»), Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року.

Посада асистента вчителя є відносно новою для української системи освіти й охоплює широкий спектр функцій: організаційну, навчально-розвиткову, діагностичну, адаптаційно-комунікативну. Вона передбачає підтримку учня з ООП в освітньому процесі, спостереження за його динамікою, участь у розробленні та реалізації індивідуальної програми розвитку, взаємодію з педагогами й фахівцями команди супроводу. У зв'язку з різноманіттям освітніх потреб дітей та різними моделями організації інклюзивного навчання зростає потреба у підвищенні кваліфікації асистентів учителів.

Цільова група: асистенти вчителів закладів загальної середньої освіти з інклюзивним та інтегрованим навчанням.

Обсяг (тривалість): 30 годин / 1 кредит ЄКТС.

Особливості реалізації програми: до викладання за освітньою програмою залучаються науково-педагогічні працівники, які мають відповідну фахову освіту за спеціальністю або пройшли попередню підготовку з питань організації безбар'єрного, інклюзивного освітнього середовища.

Форма підвищення кваліфікації: очна (з використанням технологій дистанційного навчання).

Мета підвищення кваліфікації: розвиток професійних компетентностей асистентів вчителів закладів загальної середньої освіти, необхідних для ефективної організації безпечного, безбар'єрного, інклюзивного освітнього середовища, шляхом оволодіння сучасними підходами та практичними інструментами, орієнтованими на задоволення освітніх потреб здобувачів освіти з особливими освітніми потребами відповідно до чинного законодавства.

Завдання підвищення кваліфікації:

удосконалити вміння здійснювати діяльність відповідно до законодавчої бази у сфері інклюзивної освіти, нормативно-правових документів, що регламентують основні ролі, завдання та кваліфікаційні характеристики асистента вчителя;

поглибити й розширити знання слухачів щодо сучасних підходів до організації інклюзивного навчання;

ознайомити слухачів з дидактичними можливостями інструментів та ресурсів, що можуть бути помічними для асистента вчителя;

сприяти формуванню готовності взаємодіяти з учасниками освітнього процесу на засадах партнерства;

сприяти формуванню та розвитку в слухачів практичних навичок, необхідних для створення інклюзивного, безбар'єрного середовища, організації ефективної взаємодії команди психолого-педагогічного супроводу, наданні підтримки та супроводу дитини з ООП у реалізації нею індивідуальної освітньої траєкторії;

сформувати готовність слухачів до надання підтримки та здійснення супроводу здобувачів/ок в умовах дистанційного/змішаного навчання.

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться: відповідно до професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 р. № 1225: психологічна (Б1), педагогічного партнерства (Б3), інклюзивна (В1).

Очікувані результати підвищення кваліфікації:

За результатами навчання слухачі оволодіють **знаннями** та набудуть (вдосконалять) **уміння, навички** щодо:

розуміння основних принципів створення безпечного, безбар'єрного та інклюзивного освітнього середовища;

розуміння психолого-педагогічних особливостей розвитку та навчання дітей з особливими освітніми потребами, врахування їхніх вікових, індивідуальних та освітніх потреб;

застосування сучасних підходів, методів і практичних інструментів педагогічної підтримки осіб з ООП в освітньому середовищі;

застосування технологій індивідуального та диференційованого навчання, добору змісту, методів, форм і засобів навчання відповідно до можливостей та потреб осіб з ООП;

організації ефективної взаємодії та командної роботи із залученими фахівцями з метою визначення та реалізації необхідної додаткової підтримки осіб з ООП;

застосування практик спільного викладання під час організації інклюзивного освітнього процесу;

організації підтримки та супроводу осіб з ООП в умовах дистанційного та змішаного навчання, використання доступних цифрових ресурсів і технологій;

застосування суб'єкт-суб'єктного підходу в педагогічній діяльності, розвитку самостійності, мотивації до навчання, саморозвитку та самореалізації осіб з ООП;

використання методів стимулювання навчально-пізнавальної діяльності, підтримки пізнавальних можливостей, здібностей та сильних сторін кожного здобувача освіти;

організації партнерської взаємодії з батьками осіб з ООП, залучення їх до планування та реалізації освітньої підтримки дитини;

здійснення власного професійного розвитку у сфері інклюзивної освіти, рефлексії педагогічної діяльності.

Система та критерії оцінювання результатів підвищення кваліфікації:

Оцінювання результатів навчання здійснюється на засадах об'єктивності, прозорості та відповідності очікуваним результатам навчання. Оцінювання результатів навчання в межах програми підвищення кваліфікації здійснюється з метою визначення рівня сформованості професійних компетентностей слухачів. Підтвердження результатів навчання відбувається за умови проходження слухачем від 70 до 100 % обсягу програми, що передбачає виконання всіх обов'язкових навчальних завдань та активну участь в заняттях.

Із метою оцінювання результатів навчання використовуються такі інструменти:

тестові завдання для перевірки теоретичних знань за темами модулів програми;

практичні завдання, що передбачають аналіз психолого-педагогічних ситуацій, розроблення індивідуальних стратегій підтримки учнів з ООП та методичних рекомендацій для асистента вчителя.

Підсумковий рівень навчальних досягнень слухачів визначається за такими критеріями:

виконання тестових завдань із результатом від 70 до 100 % правильних відповідей;

актуальність, інноваційність, практична цінність та методична обґрунтованість виконаних практичних завдань, кейсів і мініпроектів;

рівень самостійності, творчого підходу та педагогічної рефлексії у процесі виконання завдань;

готовність до впровадження отриманих знань і навичок у власну професійну діяльність.

Документ про підвищення кваліфікації: свідоцтво про підвищення кваліфікації відповідно до встановленого зразка обсягом 30 годин / 1 кредит ЄКТС.

Вартість програми: узгоджується додатково (враховуючи кількість слухачів).

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Реалізація програми ґрунтується на засадах гнучкості, варіативності, науковості та практичної спрямованості, з орієнтацією на професійні потреби асистентів вчителів ЗЗСО з інклюзивним та інтегрованим навчанням.

Програмою передбачено інтерактивні лекційні заняття.

Особливістю практичних занять є аналіз психолого-педагогічних ситуацій та практичних кейсів щодо організації інклюзивного освітнього процесу, моделювання ситуацій педагогічної підтримки дітей з ООП, аналіз і планування заходів щодо реалізації індивідуальної програми розвитку, добір цифрових інструментів і технологій для підтримки дітей з ООП в умовах дистанційного та змішаного навчання.

Самостійна робота передбачає опрацювання навчально-методичних матеріалів, виконання тестових та практичних завдань.

Підсумкові заходи передбачають участь слухача курсів та представлення досвіду роботи на конференції з обміну досвідом, виконання підсумкового тестування (20 запитань), з метою перевірки рівня засвоєння теоретичного змісту програми та сформованості професійних компетентностей.

Максимальна кількість балів, яку можуть отримати учасники, – 100 %. Прохідний бал – 70 % і вище. Учасники, які успішно виконали програму, представили досвід роботи на конференції з обміну досвідом та пройшли підсумкове тестування, отримують сертифікат про підвищення кваліфікації.

Зміст програми складається з 2-х модулів та 13-ти взаємопов'язаних тем. Кількість годин, що відводиться на засвоєння змісту Програми, становить 30 год, з них: 6 год – лекційні заняття, 18 год – практична робота, 2 год – самостійна робота, 4 год – контрольні заходи.

Назва навчальних тем	Кількість годин				
	Лекції	Практичні	Самостійна робота	Контрольні заходи	Усього
МОДУЛЬ 1. Розвиток професійної суб'єктності асистента вчителя в умовах освітніх трансформацій					
Тема 1.1. Компетентнісний підхід у системі професійного розвитку педагогічних працівників: можливості та перспективи	2				2
Тема 1.2. Основні орієнтири та нормативно-правові засади діяльності асистента вчителя	2				2

Тема 1.3. Особи з особливими освітніми потребами в закладі освіти: характеристика освітніх труднощів, педагогічні підходи	2				2
Тема 1.4. Стратегії ефективної взаємодії асистента вчителя з членами команди психолого-педагогічного супроводу		2			2
Тема 1.5. Організація профорієнтаційної діяльності закладу для учнів з особливими освітніми потребами: сфери впливу вчителя та практичного психолога		2			2
Разом за модулем	6	4			10

МОДУЛЬ 2. Стратегії підтримки осіб із особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі

Тема 2.1. Індивідуалізація освітнього процесу дитини з особливими освітніми потребами через реалізацію індивідуальної програми розвитку		2			2
Тема 2.2. Адаптація та модифікація як інструменти педагогічної підтримки дитини з особливими освітніми потребами		2			2
Тема 2.3. Організація освітнього процесу з дітьми з особливими освітніми потребами під час дистанційного навчання. Практичні моделі планування й реалізації дистанційної підтримки		2			2

Тема 2.4. Цифрові підходи та технології для навчання учнів з особливими освітніми потребами			2		2
Тема 2.5. Корекція дислексії у дітей із мовленнєвими труднощами		2			2
Тема 2.6. Шляхи подолання навчальних бар'єрів у дітей із когнітивними освітніми труднощами		2			2
Тема 2.7. Формування навичок комунікації у дітей з синдромом Дауна		2			2
Тема 2.8. Нейропсихологічні підходи в інклюзивному навчанні: розвиток уваги, пам'яті та мислення дітей з особливими освітніми потребами		2			2
Разом за модулем		14	2		16
Підсумкові заходи				4	4
Усього	6	18	2	4	30

3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

МОДУЛЬ 1. Розвиток професійної суб'єктності асистента вчителя в умовах освітніх трансформацій

Тема 1.1. Компетентнісний підхід у системі професійного розвитку педагогічних працівників: можливості та перспективи

Сутнісна характеристика компетентнісного підходу в контексті концепції освіти впродовж життя. Нормативно-правове підґрунтя та вимоги Професійних стандартів педагогічних працівників: структура та зміст фахових компетентностей. Трансформація системи підвищення кваліфікації: перехід від академічного накопичення знань до формування практичних навичок, здатності діяти в нестандартних освітніх ситуаціях і відповідати на сучасні виклики. Варіативні шляхи та новітні формати професійного зростання: академічна свобода педагога у виборі суб'єктів надання освітніх послуг, побудова індивідуальної освітньої траєкторії, взаємовизнання результатів формальної, неформальної та інформальної освіти. Діджиталізація та нові інструменти професійного розвитку: сертифікація, супервізія, менторство (наставництво) та мережева взаємодія педагогічних спільнот. Рефлексивна культура та самооцінювання як чинники постійного саморозвитку й забезпечення високої якості освітньої діяльності.

Тема 1.2. Основні орієнтири та нормативно-правові засади діяльності асистента вчителя

Поняття «інклюзія», «інклюзивне навчання», «особливі освітні потреби», «категорії освітніх труднощів». Нормативна база забезпечення організації інклюзивного навчання у закладі освіти. Нормативно-правові документи, що регламентують діяльність асистента вчителя. Завдання, функції та роль асистента вчителя в організації особистісно орієнтованого освітнього процесу.

Посадові обов'язки асистента вчителя, ділова документація. Визначення тарифного розряду, розподіл тижневого навантаження. Діяльність асистента вчителя в умовах використання технологій дистанційного навчання.

Тема 1.3. Особи з особливими освітніми потребами в закладі освіти: характеристика освітніх труднощів, педагогічні підходи

Характеристика основних понять: особливі освітні потреби, особливі освітні труднощі, категорії (типи) освітніх труднощів, особа з інвалідністю, індивідуальна програма розвитку, індивідуальний навчальний план, індивідуальна програма реабілітації.

Механізм визначення типу освітніх труднощів, рівнів підтримки під час проведення комплексної оцінки психофізичного розвитку дитини фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ). Фактори, як впливають на появу дітей з особливими освітніми потребами: медичні, біологічні, медико-біологічні,

соціальні, техногенні, екологічні. Порушення розвитку, функціонування органів, систем організму як етимологія освітніх труднощів. Первинні, вторинні й складні порушення та їх урахування в освітньому та корекційно-розвитковому процесах.

Роль учасників команди психолого-педагогічного супроводу в адаптації, підтримці дітей з особливими освітніми потребами. Характеристика основних категорій освітніх труднощів: інтелектуальні, функціональні (сенсорні, моторні, мовленнєві), фізичні, навчальні, соціоадаптаційні та соціокультурні. Особливості надання підтримки здобувачам освіти із різними типами освітніх труднощів. Урахування характеру і ступеня їх прояву в освітньому процесі. Використання альтернативної комунікації, підручників зі шрифтом Брайля, адаптивного обладнання, піктограм, сурдоперекладу, аудіосупроводу тощо.

Тема 1.4. Стратегії ефективної взаємодії асистента вчителя з членами команди психолого-педагогічного супроводу

Роль і функції учасників команди психолого-педагогічного супроводу (КППС) осіб з особливими освітніми потребами у закладі освіти. Командний підхід у роботі команди психолого-педагогічного супроводу: чітке бачення, відданість ідеї спільної роботи, спільна відповідальність, взаємозалежність. Рівні й стратегії взаємодії асистента вчителя з учасниками команди психолого-педагогічного супроводу. Спільне обговорення ролей і завдань (ще на початковому етапі роботи).

Наголос на важливості та дотримання конфіденційності. Спільне обговорення підходів до навчання. Проведення регулярних зустрічей та вироблення спільних стратегій поведінки та викладання, надання та отримання зворотного зв'язку, обговорення проблемних ситуацій. Моделі взаємодії: навчання, консультування, співпраці. Підтримувальне викладання; паралельне викладання; додаткове викладання; викладання в команді. Батьки як активні учасники команди психолого-педагогічного супроводу. Форми й напрями взаємодії асистента вчителя з батьками та іншими учасниками КППС. Комунікативний та стратегічно-управлінський компонент стратегії взаємодії між усіма учасниками команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами.

Тема 1.5. Організація профорієнтаційної діяльності закладу для учнів з особливими освітніми потребами: сфери впливу вчителя та практичного психолога

Навчальні аспекти інтеграції. Використання технологій: цифрові інструменти та платформи. Взаємодія педагогів, корекційних педагогів, асистентів вчителя та кар'єрних консультантів. Психологічні аспекти підтримки. Підтримка учнів з ООП у постановці досяжних, реалістичних кар'єрних цілей. Розвиток комунікативних навичок, вміння працювати в команді та взаємодіяти з іншими.

МОДУЛЬ 2. Стратегії підтримки осіб із особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі

Тема 2.1. Індивідуалізація освітнього процесу дитини з особливими освітніми потребами через реалізацію індивідуальної програми розвитку

Актуальність проблеми індивідуалізації навчання дітей з ООП. Мета, завдання й значення індивідуального підходу у сучасній інклюзивній освіті. Поняття «індивідуалізація», «індивідуальний освітній маршрут», «індивідуальна програма розвитку» Нормативно-правове підґрунтя роботи над індивідуальною програмою розвитку (ІПР) дитини.

Роль команди психолого-педагогічного супроводу, зокрема асистента вчителя у процесі розроблення та реалізації індивідуальної програми розвитку. Алгоритм роботи та структура ІПР. Практична реалізація індивідуалізації освітнього процесу дитини з особливими освітніми потребами.

Тема 2.2. Адаптація та модифікація як інструменти педагогічної підтримки дитини з особливими освітніми потребами

Адаптація освітнього простору, матеріалів, підходів з урахуванням індивідуальних відмінностей та особливих освітніх потреб здобувачів освіти. Адаптація через індивідуальний підбір об'єктів роботи, спеціального обладнання, опорою на наочність, використання цифрових технологій та ресурсів, графічних організаторів подачі матеріалу.

Модифікація освітніх програм через спрощення, виключення, ущільнення контенту. Особливості зміни обсягу навчального навантаження та очікуваних результатів навчання. Модифікація навчальних матеріалів.

Тема 2.3. Організація освітнього процесу з дітьми з особливими освітніми потребами під час дистанційного навчання. Практичні моделі планування й реалізації дистанційної підтримки

Дистанційне навчання як форма організації освітнього процесу з використанням комп'ютерних і телекомунікаційних технологій. Завдання, принципи, підходи до організації дистанційного навчання учнів з ООП. Загальні правила тривалості онлайн-уроків. Види дистанційного навчання: синхронне та асинхронне. Особливості, переваги, умови реалізації. Обов'язки асистента вчителя та вчителя під час дистанційного навчання. Роль і функції батьків в організації дистанційного навчання з дітьми з ООП. Методи заспокоєння учнів з ООП і зняття напруження.

Підготовка до дистанційного уроку, добір дидактичних матеріалів, методів, засобів, технологій, форм оцінювання. Практичні моделі планування й реалізації дистанційної підтримки засобами ІКТ у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Компенсаційні технології, Програмні та апаратні засоби, які використовуються для навчання дітей із різними типами освітніх труднощів в умовах дистанційного навчання. Сервіс Learning Apps.org. як сучасний інструментальний засіб створення електронних ресурсів

навчального призначення і його використання в умовах дистанційного навчання.

Тема 2.4. Цифрові підходи та технології для навчання учнів з особливими освітніми потребами

Поняття цифрової освіти в умовах інклюзивного навчання. Основні принципи використання цифрових технологій у роботі з дітьми з ООП: доступність, адаптивність, індивідуалізація, універсальний дизайн навчання. Види цифрових освітніх технологій для підтримки навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами.

Цифрові інструменти для організації навчання: освітні платформи, інтерактивні вправи, візуальні та аудіоматеріали, цифрові навчальні ігри, мультимедійні ресурси. Використання допоміжних технологій у навчанні дітей з порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату, мовлення, інтелектуального розвитку та розладами аутистичного спектра. Цифрові засоби альтернативної та додаткової комунікації.

Організація цифрового освітнього середовища в інклюзивному класі. Роль учителя та асистента вчителя у доборі й використанні цифрових ресурсів. Педагогічні можливості цифрових технологій для розвитку пізнавальної активності, комунікативних навичок, самостійності та соціальної взаємодії учнів з ООП.

Тема 2.5. Корекція дислексії у дітей із мовленнєвими труднощами

Дислексія як проблема сучасної освіти. Визначення поняття «дислексія». Форми дислексії. Фонематична дислексія: прояви, напрями корекційного впливу. Аграматична дислексія: прояви, напрями корекційного впливу. Семантична дислексія: прояви, напрями корекційного впливу. Оптична дислексія: прояви, напрями корекційного впливу. Стратегія розвитку читання на період до 2032 р. Вплив дислексії на розвиток та успішність у навчанні.

Тема 2.6. Шляхи подолання навчальних бар'єрів у дітей із когнітивними освітніми труднощами

Особливості розвитку дітей із ЗПР. Стратегії підтримки з подолання навчальних бар'єрів дітей із ЗПР в освітньому середовищі. Особливості розвитку дітей із розладами аутистичного спектра (РАС). Стратегії підтримки з подолання навчальних бар'єрів дітей із РАС в освітньому середовищі. Особливості розвитку дітей із гіперактивним розладом з дефіцитом уваги (ГРДУ). Стратегії підтримки з подолання навчальних бар'єрів дітей з гіперактивним розладом з дефіцитом уваги (ГРДУ) в освітньому середовищі.

Тема 2.7. Формування навичок комунікації у дітей з синдромом Дауна

Особливості психофізичного розвитку та навчання дітей із синдромом Дауна. Процес адаптації та соціалізації дітей із синдромом Дауна. Адаптація та модифікація освітнього середовища для дітей із синдромом Дауна. Особливості розвитку слухового сприймання як передумова формування

навичок мовлення у дітей. Ігрова діяльність як умова розвитку комунікативних навичок та мовлення. Стратегії індивідуалізації освітнього процесу, підтримки позитивної мотивації та активного залучення дітей до комунікативної діяльності. Організація навчальної діяльності та створення безпечного і сприятливого середовища для розвитку комунікативних навичок дітей із синдромом Дауна.

Тема 2.8. Нейропсихологічні підходи в інклюзивному навчанні: розвиток уваги, пам'яті та мислення дітей з особливими освітніми потребами

Актуальність нейропсихології в контексті впровадження інклюзивної освіти. Нейропсихологія як наука. Поняття вищих психічних функцій. Основи нейропсихологічного підходу в освіті. Основні когнітивні функції. Когнітивні профілі дітей з ООП. Типові труднощі навчання дітей з ООП. Стратегії педагогічної підтримки дітей з ООП за нейропсихологічним підходом. Методи розвитку уваги. Методи розвитку пам'яті. Методи розвитку мислення. Сенсомоторна інтеграція як компонент когнітивного розвитку.

3.1. Орієнтовний перелік практичних завдань

1. Складіть картку педагогічного спостереження за учнем з ООП, визначивши його сильні сторони, освітні потреби, труднощі у навчальній діяльності, особливості комунікації та необхідні види підтримки. Запропонуйте 5–7 практичних рекомендацій.

2. Розробіть пам'ятку для асистента вчителя «Ефективна підтримка учня з ООП на уроці», визначивши правила надання допомоги, способи стимулювання самостійності учня, прийоми підтримки уваги та мотивації, а також типові помилки, яких варто уникати.

3. Створіть пам'ятку для батьків «Як підтримати дитину з ООП в навчанні», у якій визначте способи партнерської взаємодії сім'ї та закладу освіти, правила конструктивної комунікації та можливості спільної підтримки дитини.

4. Проаналізуйте ситуацію, пов'язану з соціоадаптаційними труднощами учня з ООП, та запропонуйте 5–7 стратегій ефективної взаємодії.

5. Складіть індивідуальний план професійного розвитку асистента вчителя у сфері інклюзивної освіти.

3.2. Орієнтовний перелік питань для самостійного опрацювання

1. Які основні функції та професійні ролі асистента вчителя в організації інклюзивного освітнього процесу?

2. Як здійснювати педагогічне спостереження за учнем з ООП та визначати його сильні сторони, освітні труднощі й потребу в додатковій підтримці?

3. У чому полягає відмінність між адаптацією та модифікацією освітнього процесу? Наведіть приклади їх практичного застосування на уроці.

4. Які способи диференціації навчальних завдань доцільно використовувати для забезпечення активної участі учнів з ООП в освітньому процесі?

5. Яку роль відіграє асистент учителя у реалізації індивідуальної програми розвитку учня?

6. Як підтримувати навчальну мотивацію, самостійність та ініціативність учня з ООП, не створюючи надмірної залежності від допомоги дорослого?

7. Які стратегії ефективної комунікації доцільно застосовувати під час взаємодії з дітьми, які мають мовленнєві, комунікативні або когнітивні труднощі?

8. Як організувати підтримку учня з ООП під час дистанційного та змішаного навчання? Які цифрові інструменти можуть підвищити доступність навчального матеріалу?

9. Які особливості партнерської взаємодії асистента вчителя з батьками дитини з ООП? Як конструктивно обговорювати труднощі та результати навчання дитини?

10. Як формувати в учнів класу культуру взаємоповаги, прийняття різноманітності та підтримки однокласників з особливими освітніми потребами?

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові документи

1. Деякі питання організації дистанційного навчання: Наказ Міністерства освіти і науки України в від 08.09.2020 № 1115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#Text>
2. Конвенція про права дитини : ратифіковано Постановою Верховної Ради України від 27.02.1991 № 789-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/789-12#Text>
3. Конвенція про права осіб з інвалідністю : ратифіковано Законом України від 16.12.2009 № 1767-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1767-17#Text>
4. Про внесення змін до Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.05.2025 № 787. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-vnesennia-zmin-do-prymirnoho-polozhennia-pro-komandu-psykholohopedahohichnoho-suprovodu-dytyny-z-osoblyvymy-osvitnimy-potrebamy-v-zakladi-zahalnoi-serednoi-ta-doshkilnoi-osvity>
5. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 № 545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text>
6. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 № 545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#n11>
7. Про затвердження Порядку забезпечення допоміжними засобами для навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 09.12.2020 № 1289. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1289-2020-%D0%BF#Text>
8. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.2021 № 957. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text>
9. Про затвердження Порядку утворення та умов функціонування спеціальних класів у закладах загальної середньої освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.08.2024 № 1182. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1408-24#Text>
10. Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти: Наказ Міністерства охорони здоров'я від 25.09.2020 №2205 (зі змінами від 01.08.2022 № 79). URL: <https://moz.gov.ua/uk/decrees/nakaz-moz-ukraini-vid-25092020--2205-pro-zatverdzhennja-sanitarnogo-reglamentu-dlja-zakladiv-zagalnoi-serednoi-osviti>
11. Про затвердження Типового переліку допоміжних засобів для навчання (спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку) осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах освіти : Наказ

Міністерства освіти і науки України від 23.04.2018 № 414. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0582-18#Text>.

12. Про затвердження Типової програми підвищення кваліфікації асистентів учителів закладів загальної середньої освіти, діяльність яких спрямована на забезпечення реалізації Державного стандарту базової середньої освіти : Наказ МОН України від 04.11.2025 № 1451. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-typovoi-prohramy-pidvyshchennia-kvalifikatsii-asystentiv-uchyteliv-zakladiv-zahalnoi-serednoi-osvity-diialnist-iakykh-spryamovana-na-zabezpechennia-realizatsii-derzhavnoho->.

13. Про організацію освітнього процесу осіб з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році : Лист Міністерства освіти і науки України від 26.08.2025 № 1/17666-25. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/osvita-2/inklyuzivne-navchannya/dlya-fakhivtsiv/metodichni-rekomendatsii-2/list-mon-26082025-117666-25-rekomendaciyi.pdf>.

14. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

15. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/463-20>.

Основна література

1. Використання освітніх ресурсів задля інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в демократичне суспільство : метод. рек. / упоряд. М. А. Солодовник, Л. О. Зленко. Чернігів : Чернігівський ін-т післядипломної пед. освіти, 2024. 46 с.

2. Впроваджуємо інклюзію в закладі освіти : посіб. для директорів закл. освіти. Київ, 2023. 86 с. URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/09/Inclusion_zaklad_osvity_SQE-SURGe_2023.pdf

3. Гонік С. Ю., Ридецька В. М., Підкаура В. А та ін. Асистент вчителя: роль, завдання та практичний досвід : практич. посіб. Звягель, 2024. 74 с.

4. Дятленко Н. М. Асистент учителя в інклюзивному класі : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. М. Ф. Войцехівського. Київ : Вид. дім «Плеяди», 2015. 172 с.

5. Колупаєва А. А. та ін Асистент вчителя у закладі загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання : навч.-метод. посіб. Харків : Ранок, 2019. 216 с.

6. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі : навч.-метод. посіб. Харків : Ранок, 2019. 304 с.

7. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзія : покроково для педагогів : навч.-метод. посіб. Серія «Інклюзивна освіта». Київ, 2023. URL: <https://ispukr.org.ua/?p=11563>.

8. Коган О. В. та ін. Організаційні засади діяльності асистента вчителя в інклюзивному класі : метод. посіб. / Харків : Друкарня Мадрид, 2019. 110 с.

9. Литвин І. М., Басик В. В., Гавриленко Т. Л. та ін. професійних компетентностей педагогічних працівників, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами : навч.-метод. посіб. / Черкаси : КНЗ «ЧОППО ЧОР», 2020. 80 с.

10. Литвяк М, Зленко О. Співпраця вчителя та асистента вчителя в інклюзивному освітньому середовищі : метод. рек. Чернігів : ЧОППО, 2023. 66 с.

11. Організація індивідуальної освітньої траєкторії для дитини з особливими потребами в закладі загальної середньої освіти : навч.-метод. посіб. / за ред. О. С. Голентовської. Житомир : Полісся, 2020. 132 с.

12. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта : навч. посіб. Київ : ТОВ «Агентство “Україна”», 2019. 300 с. URL: <https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/handle/123456789/3525>.

13. Прокопчук Н. В. Індивідуальна програма розвитку як механізм підтримки дитини з освітніми труднощами в закладі загальної середньої освіти : навч.-метод. посіб. Рівне : РОППО, 2023. 72 с.

14. Софій Н. Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами : метод. рек. Київ : УІРО, 2024. 40 с.

15. Співпраця педагогів з батьками і асистентом дитини з особливими освітніми потребами. Форми організації та очікувані результати : навч.-метод. посіб. / уклад. Т. О. Бражнікова. Кропивницький : КЗ «КОППО імені Василя Сухомлинського», 2024. 30 с.

16. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки. Львів : Новий Світ–2000, 2025. 264 с.

17. Ярмола Н., Коваль-Бардаш Л., Компанець Н. та ін. Діти з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому просторі : навч.-метод. посіб. Київ : ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2020. 208 с.

Додаткова література

1. 10 правил комунікації з батьками дітей з особливими освітніми потребами. URL: <https://nus.org.ua/articles/10-pravyl-komunikatsiyiz-batkamyditej-z-osoblyvymy-osvitnimy-potrebamy/>.

2. Бондаренко Д. Профорієнтація підлітків в Україні: виклики та кроки до успіху. *КиївВлада*. 21 лип. 2023. URL: <https://kyivvlada.com.ua/territoria-rozumu/proforientatsiya-pidlitkivv-ukraini-vikliki-ta-kroki-do-uspihu/>

3. Впроваджуємо інклюзію в закладі освіти : посіб. для директорів закл. освіти. Київ, 2023. 86 с. URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/09/Inclusion_zaklad_osvity_SQE-SURGe_2023.pdf

4. Дятленко Н. М., Софій Н. З., Мартинчук О. В. та ін. Асистент учителя в інклюзивному класі : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. М. Ф. Войцехівського. Київ : Вид. дім «Плеяди», 2015. 172 с.

5. Князев В. М. Нейропсихологічна діагностика: практичний посібник із проведення обстеження дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Київ : ДІА, 2023. 240 с.

6. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Діти з особливими освітніми потребами: навчання та супровід у період повоєнної відбудови : навч.-метод. посіб. (Серія «Інклюзивна освіта»). Київ, 2023. 192 с.

7. Компанець Н. М., Коваль-Бардаш Л. В. Включення дітей з особливими потребами у соціальне середовище: особливості формування комунікації та подолання поведінкових розладів : навч.-метод. посіб. Київ : Ін-т спец. педагогіки і психології ім. Миколи Ярмаченка, 2021. 137 с.

8. Корекційно-розвиткова робота з учнями з порушеннями опорно-рухового апарату в умовах інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. О. Е. Жосана. Кропивницький : КЗ «КОППО імені Василя Сухомлинського», 2021. 96 с.

9. Кричківська Г. Кар'єрні радники в школі: для чого, коли запрацюють і де на них навчають. *Освіторія*. 2024. URL: <https://osvitoria.media/news/karyerni-radnyky-v-shkoli-dlya-chogo-koly-zapratsyuyut-i-de-na-nyh-navchayut>

10. Методичні рекомендації щодо розробки індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої освіти : метод. матеріали / за ред. Г. О. Синявської, О. Г. Білецької, І. В. Дякова та ін.: Хмельницький обласний ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти, 2024. 20 с.

11. Міненко А. В. та ін. Формування навичок комунікації та мовлення у дітей з синдромом Дауна : навч.-метод. посіб. для батьків та фахівців. Тернопіль : Крок, 2023. 257 с.

12. Навчальний курикулум з інклюзивної освіти: теорія та методика інклюзивного навчання. Модулі 1–3 / уклад. Л. М. Сидорів; за ред. С. М. Сидоріва. Івано-Франківськ : Кушнір Г. М., 2020. 235 с.

13. Навчальний курикулум з інклюзивної освіти: теорія та методика інклюзивного навчання. Модулі 4–6 / уклад. Л. М. Сидорів; за ред. С. М. Сидоріва. Івано-Франківськ : Кушнір Г. М., 2020. 265 с.

14. Нейропсихологічні та психокорекційні методи подолання поведінкових порушень у дітей / за ред. К. Л. Мілютіна, В. М. Князева. Київ : Когіто-центр, 2022. 228 с.

15. Профорієнтаційна робота соціального педагога. URL: http://school109.edu.kh.ua/socialjnopsihologichna_sluzhba/proforiyentacijna_robo ta/

16. Прохоренко Л. І., Засенко В. В., Ярмола Н. А. Запровадження безбар'єрності освітніх послуг в закладах дошкільної та загальної середньої освіти : аналіт. матеріали для МОН України. Київ : ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2024. 77 с. URL: <https://ispukr.org.ua/?p=12614>

17. Рібцун Ю. В. Подолання труднощів пізнавального розвитку дітей з особливими мовленнєвими потребами : навч. посіб. Київ, 2025. 160 с.

18. Рібцун Ю. В. Психолого-педагогічна підтримка дітей із заїканням в умовах війни : навч.-метод. посіб. Київ : ІСПП, 2022. 24 с.

19. Рібцун Ю. В. Учні початкових класів із тяжкими порушеннями мовлення: навчання та розвиток : навч.-метод. посіб. Львів : Світ, 2020. 264 с.

20. Софій Н., Стягунова О., Федоренко О. Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами : метод. рек. Київ : УІРО, 2024. 40 с.
21. Статистичні дані: інклюзивне навчання / Міністерство освіти і науки України. 2025. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani>
22. Сухіна І. В. Методичні основи психологічного супроводу батьків дітей з ООП : формування резильєнтності : практ. посіб. Київ, 2025. 114 с.
23. Трикоз С. В., Блеч Г. О. Інклюзивне навчання. Дитина з порушеннями інтелектуального розвитку. Київ : Літера ЛТД, 2020. 40 с.
24. Трофименко Л. І. Подолання труднощів засвоєння та використання граматики : навч. посіб. Київ, 2025. 158 с.
25. Удич З., Шульга І. Виклики у роботі асистента учителя/вихователя: методологія та результати дослідження. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2024. № 113 (1). С. 87–115.
26. Федоренко О., Мартинчук О., Софій Н. Практика асистента педагога: міжнародний й український контекст: результати дослідження Київ : ФОП Парашин, 2020. 122 с.
27. Хренова В. В. Інклюзивна освіта в умовах нової української школи: проблеми та перспективи. *Освіта та педагогічна наука*. 2020. № 1 (173). С. 3–13. URL: <https://elar.khmnpu.edu.ua/handle/123456789/9329>
28. Чеботарьова О. В. та ін. Корекційно-розвивальні технології навчання дітей з комплексними порушеннями розвитку : навч.-метод. посіб. / за наук. ред. О. В. Чеботарьової, О. І. Мякушко. Київ : ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2020. 558 с.